

Bengtsarvet

— *byn med anor*

Enligt legenden var det Harald och Bengt som för mycket länge sedan fick varsin jordlott på Sollerön. Harald fick sig tilldelat det område där kyrkan nu är belägen, och platsen fick namnet Haraldsarvet, numera Häradsarvet. Bengt fick sig tilldelat ett område längre norrut på ön, och platsen fick namnet Bengtsarvet. Med största sannolikhet är dessa två platser de som först bebyggdes på Sollerön. Att Bengtsarvet varit tidigt bebyggt det vet vi genom de fynd av äldre föremål som hittats på olika håll i marken. Det äldsta fyndet är den nätsticka av ben som hittades i Agnmyren i slutet av 1800-talet. Den lär enligt experterna vara från den sk trindyxtiden, 3000 år före Kristus. Detta skulle innebära att Bengtsarvet var befolkat för 5000 år sedan. Andra fynd, men av betydligt senare datum, är de år 1928 upptäckta gravarna från vikingatiden, där gravsättningen började på 800-talet och fortsatte fram till 1100-talet. I närheten av dessa gravar byggdes också den första kyrkan på ön. Detta har beskrivits i tidigare årgångar av Sool-Öen.

Att Bengtsarvet i årtusenden varit en central plats på Sollerön är helt bevisat genom alla fynd som gjorts. Men i och med att den nya kyrkan som byggdes åren 1780—1785, och det gamla kapellet plockades ner, övertog Häradsarvet rollen som central plats på Sollerön. Detta att vi fick en kyrka som placerades i Häradsarvet och därmed fråntog Bengtsarvet rollen som den ledande byn, får delvis tillskrivas en man just från denna by. Det var den legendariske Jugen Jon Andersson som tre gånger gick till Stockholm och uppvaktade Konung Gustav den III för att

Båten kommer. Foto Rune Svensson.

utverka tillstånd till kyrkobygget. Men det må vara honom förlåtet, därför att Solleröborna, genom hans insats, befriades från Moras prästerliga förmyndarskap.

Bengtsarvet blev nu en lugn plats i c:a 100 år. Arbetstillfällena voro få, och många av bönderna ansågo att de små jordbruken inte längre var lönande, varför utflyttning söderut till bättre jordbruksbygd blev aktuell. Genom de skogsbolag som sedan 1870-talet fanns på plats, för att köpa upp skog och åkerjord, var det inga svårigheter för bönderna att få sälja sina gårdar till dessa bolag.

Bland dem som sålde och flyttade ut från Bengtsarvet var bröderna Buspers Lars och Olov Nilsson från Nämkgård, numera Håkanssons gård. Dessa två bröder flyttade till Kårtylla i Torsång på 1890-talet. Se artikel i årets Sool-Öen.

Men tiderna förändras och ännu en storhetstid skulle randas för Bengtsarvet. Det var när ångbåtstrafiken började på allvar i senare hälft-

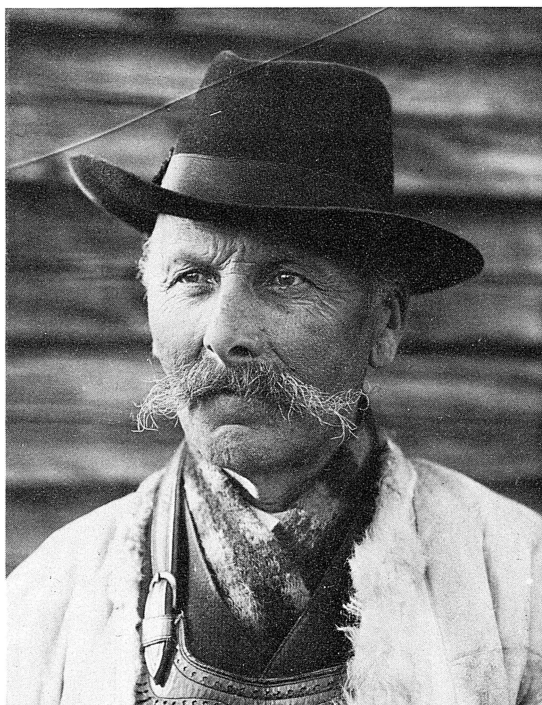
ten av 1800-talet. Då anlades en båtbygga vid nordöstra delen av byn, inte långt från den plats där de första invandrarna till Sollerön för 500 år sedan seglade in i Agnmyren, som då hade mera öppet vatten. Ångbåtstrafiken blev en stor lättnad för öns affärsmän som nu kunde få sina varor med båt från Mora och även från Leksand. Tidigare måste alla varor köras med häst från Mora över Vika, Ryssa och Gesunda. För att kunna ta emot varorna snabbt och skydda dem mot oväder uppfördes flera magasin ute på bryggan. Ett av de magasinerna som användes av handlanden Anders Newton, ståtade med latinsk text på väggen; "Quo Vadis? please remember, handla hos Newton. (Vart går Du? Var snäll kom ihåg, handla hos Newton.)

Det var inte bara varor till affären som kom sjövägen, utan här kom även folk som gjorde strandhugg och byggde hus. Dessa människor var inga vikingar, nej det var affärsmän, direktörer och annat välbärgat folk från Mora som upptäckt det vackra Bengtsarvet. Och därmed började sommarstugebebyggelsen i båthusbacken med uppförande av de hus som Solleröborna kallade för herrskapsvillor, en kontrast till de mindre grå stugorna på ön.

Med båttrafiken kom också turisterna. Varje gång MS Engelbrekt och Gustav Wasa lade till vid bryggan var det en jämn ström av folk som steg i land och började vandrigen uppför den långa båthusbacken. Målet för de flesta var kyrkan, avståndet dit är två kilometer. Det var säkert både en nyttig och vacker promenad på en slingrande byväg mellan grå och röda stugor.

Sollerön blev allt mera känt och hit sökte sig också många konstnärer. En av dem var August Hagborg, som var här i många år, och som även uppförde en bostad åt sig här i Bengtsarvet. Och så var det landskaps- och djurmålaren Ernst Küsel som alternerade mellan Bengtsarvet och Brutergård i Gesunda. En som bodde här ofta var skämttecknaren Knut Stangenberg. Han lär ha jagat raphöns här många gånger tillsammans med folkskollärare Mats Larsson.

Det var liv och rörelse i Bengtsarvet även för oss barn som växte upp i början av 1920-talet. Vi plockade liljekonvaljer och smultron som vi sålde till turisterna och de Morabor som flyttat ut till sina sommarstugor. Jag minns vi sprang, alltid barfota, ner till bryggan varje gång vi hörde signalen från båten. Det gällde att komma fram i tid med sina varor, konkurrensen var hård och vi var många om budet.

*Mats Nils Matson, 1861—
1937. Foto Karl Lärka.*

Nu är ångbåtarna borta, den gamla fina båtbyggnaden likaså, den brygga där ungdomarna från byn och sommargästerna träffades på onsdagskvällarna och dansade till dragspelsmusik av Rullpers Anders och Sturull Gunnar. Den gamla bryggan är ersatt med en brygga av betong som ger ett kallt och sterilt intryck. Banken ut till bryggan är delvis raserad och vi efterlyser de som är ansvariga för underhållet.

Det fanns även andra tilldragelser som i hög grad intresserade oss pojkar, och det var notdragningen. Jag minns ännu med beundran de ståtliga karlarna från Matsgårdarna iförda vadmalsbyxor, vadmalsrock och stjimpa (skinnförkläde) stående på stranden dragande i notrepen som voro av tagel. Dessa storväxta karlar med en skarp profil och kraftiga händer som halade in noten gjorde ett mycket starkt intryck på en ung pojke. Och vilken spänning när noten närmade sig land och säcken eller kåvan, som den heter på Sollerömål, började komma upp till ytan.

Ibland var kåvan fylld av bliktor, en art av siklöja, och då var det roligt att få vara med och ösa ur all fisken. Men nästa varp kanske att det var tomt i kåvan, för att en tredje gång innehålla både bliktor och flera stora siljanslaxar. Men som så mycket annat som behövdes i självhushållets tid har nu även denna näringsgren försvunnit.

Samma förhållande är det med jordbruket. På 1920-talet fanns i Bengtsarvet 27 gårdar som brukade jorden och hade kreatur, flertalet av dessa hade också hästar. Jordbruket då var ju mycket svårskött med de små åkrarna spridda över ön. Sedan kom laga skiftet som sammanförde åkrarna i större enheter. Och vad hände då? Jo, det tog slut på jordbruket. Den ena efter den andra har slutat, och nu är det bara en kvar av den gamla stammen här i Bengtsarvet, som brukar sin jord och som har kreatur. I andra byar på Sollerön har startats storjordbruk som drivs rationellt, med moderna metoder. Den enda, som håller fast vid sitt lilla jordbruk, är Tåmt Nils med sin Anna. Tåmt Nils bevisar att det går att överleva på ett s k blandjordbruk, med skog och ett mindre jordbruk. Hästen har Nils kvar, den enda i Bengtsarvet, som ett komplement till den traktor som finns på gården. Tåmt Nils är en fin representant för den kategori av bönder som tidigare fanns på ön. Han snickrar sina redskap själv, han smider det som behövs, han svarvar brödkvälar till tunnbrödsbakningen, han behärskar laggkärlstillverkningen och mycket annat. En uppmaning till de unga: ”Gå till Tåmt Nils och lär er något av det gamla hantverket innan det blir för sent”.

Detta var något av det som varit haver i Bengtsarvets by. Och vad har då Bengtsarvet att erbjuda oss i dag? Ja, vi har väl främst det vackra läget med den fina utsikten, som lockar massor av turister hit, särskilt sommartid. Men hela området med gravfältet, klikten med sina fridlysta blåsippor och branten ner mot Agnmyren har blivit Solleröbornas motionsplats. Här finns fina backar för skidåkning, stigar för löpning sommartid och för promenader. Vi kan också varje år, dagen efter midsommardagen, bjuda på en skön friluftsgudstjänst som vår kyrka svarar för. Denna gudstjänst avhålls vid kapelltomten, den vackraste gudstjänstlokal man kan tänka sig. Vid kapelltomten är också valborgsmässofirandet förlagt, platsen där heter Lundgårdet. På denna plats finns också en offerkälla och namnet Lundgårdet talar om att här fanns i hednisk tid en offerlund, där den tidens Solleröbor offrade till sina gudar. Och just här på denna plats, där det för tusen år sedan brann offer-

Tåmt Nils med sondottern på hästryggen.

eldar, tänder vi våra eldar, inte för att offra utan för att säga farväl till den kalla och mörka vintern och få hälsa våren och ljuset välkomna.

Vi har också den vackert belägna Hembygdsgården inom våra gränser. Där ordnar Hembygdsföreningen trivselkvällar varje vecka under sommaren när Hembygdsgården är öppen, dessutom kaffeservering varje dag. Platsen där Hembygdsgården är belägen hette av gammalt Amundsarvet, men detta namn har helt försvunnit, medan däremot ett annat namn som slutar på arvet finns kvar. Detta område ligger nordost om Hembygdsgården och heter Nesarvet. Dessa namn som slutar på arvet är förmodligen områden som ärvt av mera besuttna män.

Som synes blomstrar fortfarande Bengtsarvets by. Även om pensionärernas antal ökar, vilket är negativt, kan vi glädja oss åt att flera unga familjer med barn har stannat i byn och byggt sig bostäder. Vi får hoppas att den trenden fortsätter.

Bystämman på Örjangården 1945. Foto Karl Lärka.

Vi som bor i Bengtsarvet måste känna ansvar för vår by och därför bildade vi förra året ett byalag. Detta byalag får ersätta bystämmor som tidigare i hundratals år hållits i Bengtsarvet, men som upphörde när kommunsammanslagningen var genomförd. En av dessa bystämmor hölls i Örjangården 1945, se foto. Meningen är att vi skall träffas några gånger om året och ta upp till diskussion vad som bör göras inom byn. Förra året ägnade vi några kvällar åt att snygga upp vid sjöstranden vid ångbåtsbryggan. Det är av stort värde om vi kan få till stånd ett aktivt byalag, där alla som bor i byn bör vara med. Vi har så mycket att värna om, inte bara vår vackra utsikt, utan vår gamla fina kultur och våra rika traditioner.

Evald Håkansson